



DURAN PENEDO, Mercedes (ed.), *El castell i vila de Montcada, trajectòria històrica i projecció visual interpretativa. Un viatge de deu segles*, Número Monogràfic de la Revista del Museu Municipal de Montcada i Reixac, *Monte Catano* 23, 2023, 230 pàgs. [21 x 27].

L'antic castell de Montcada (malauradament enderrocat) donava nom a una de les principals famílies de la noblesa medieval catalana, de fet la més rellevant del Comtat de Barcelona i de Catalunya, la més pròxima als seus titulars durant segles. La família dels Grans Senescals, el primer oficial del regne.

Ara, celebrant el mil·lenari de la seva edificació, es publica una obra extraordinària que, entre altres dades i elements, ens presenta una proposta de reconstrucció feta amb un original sistema digital, amb tots els detalls propis d'una fortificació d'aquestes característiques, a la plana de Barcelona, a les portes i per a la defensa de la Ciutat Comtal, des del Vallès i a la vora del riu Besòs.

Aquest fet dona a l'obra una nota d'originalitat que ens permet traslladar-nos a l'Edat Mitjana, al moment de major esplendor d'aquesta fortalesa, expressió també de l'indubtable poder militar i econòmic dels seus titulars. I així s'ha fet amb dades prou rigoroses com és, principalment, un Capbreu de la Baronia de Montcada celebrat el 1390, tot recollint els drets i les prerrogatives que pertanyien a la seva Senyoria; un document inèdit que es troba a l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona¹.

El capbreu i altres documents fins a 14, constitueixen la base, prou sòlida, d'aquest treball dirigit per la professora Mercedes DURÁN, historiadora i cronista de Montcada i Reixac, i directora del seu Museu d'Història. A ella hem d'afegir els seus col·laboradors amb unes inestimables aportacions: Ignacio ACHURRA, Xavier COLOMÉ,

¹ Sobre els Capbreus i la seva importància històrico-documental poden veure's, entre d'altres: Riu, Manel, "Els capbreus: font important per a la història socio-econòmica dels senyorius laics i eclesiàstics. Dos exemples catalans del segle XVII referents al monestir cistercenc de Santa Maria de Montbenet (Berga)", *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos Notariales* 5, Barcelona, 1977, pp. 103-128; i Congost, Rosa, *Dels Capbreus al Registre de la Propietat. Drets, títols i usos socials de la informació a Catalunya (segles XIV-XX)*, Biblioteca d'Història Rural, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Girona, 2010.

M. Cristina FORNS DE RIVERA i Iván SALVADÓ. Entre ells, M. Cristina Fornes ha estat l'encarregada de transcriure el Capbreu de 1390, una feina ben feixuga, tot assolint un alt nivell tècnic.

A més, la nostra edició compta amb el prefaci de John C. SHIDELER, prestigiós historiador americà, que coneix molt de prop la família Montcada, a la que ha dedicat diverses obres com: *Els Montcada. Una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*²; i l'article "Les tàctiques polítiques des Montcada, seigneurs de Vic de debut du XIIIè siècle"³.

L'obra publicada ressegueix la història del castell i de al seva Baronia, amb uns orígens que es remunten al s. IX, quan els exèrcits cristians ja havien ocupat el territori fins del nord-est peninsular fins la ciutat de Barcelona (i malgrat que encara es patiran continus atacs sarraïns fins que la que la nova població es consolida).

Justament, el castell de Montcada és una de les primeres instal·lacions defensives que s'hi construeixen al lloc conegut avui com el Turó; i és, en tot cas, el lloc que es coneix ja com Monte Catano (o Montis Catanis, Montcata, etc.). Dins i a l'entorn de la nova fortificació neix, com arreu dels dominis cristians a l'Edat Mitjana catalana, un nucli de població, la vila de Timinum, origen de la futura vila de Montcada. Una comunitat protegida dins la muralla, davant les ràtzies sarraïnes encara a finals del s. X.

Els autors del nostre volum documenten les primeres referències escrites del lloc des de principis del s. XI, confirmant l'existència de la nova parròquia de Santa Engràcia i la seva sagrera. I això, recordant la també mil·lenària església de Sant Pere de Reixac i la seva vila existents a l'altra riba del riu Besós; un terme que ja el s. XIX s'incorporarà al de Montcada, donant lloc a la ciutat de Montcada i Reixac.

En tot cas, la monografia que es publica s'endinsa en la història de Montcada des del seus múltiples aspectes socials, econòmics, militars, demogràfics, etc. Tot a partir de les fonts documentals a l'abast dels autors, entre les que cal recordar molt especialment per la ingent informació que ens facilita, l'esmentat capbreu de la Baronia de 1390: el document ens dona a conèixer amb prou detall la Montcada del moment. I es realitza per manament del Consell de Cent barceloní per a tenir tota la informació precisa dels terratinents del seu terme (65 declaracions), amb les seves possessions i els drets que fan efectius. El document es refereix precisament a la Poble Nova de Montcada, al lloc conegut com la Fira del seu castell.

Amb el capbreu es publiquen altres tretze documents; però d'entre ells destaquen: 1. El primer és una còpia d'un antic manuscrit de 853 (sembla ser) que ja faria referència a Montcada; 2. Un de 1023 amb la primera al·lusió al seu castell; 3. Un de 1225, de donació d'un molí al monestir de Santes Creus; 4. Un extracte de la Crònica de Jaume I explicant el setge del castell montcadenc (contra Guillem de Montcada per haver desobeït una ordre reial per a allotjar-hi soldats reials); 5. Uns establiments de cases i terres del s. XIV; 6. Altre de 1383 relatiu a determinats privilegis comtals sobre Montcada; 7. L'acte de 1390 de venda reial dels castells i termes de Cervelló i de Montcada als consellers de Barcelona (publicat en el seva versió original llatina); 8. Altres capbreus dels anys 1436, 1437 i 1475; 9. Un memorial de 1477 d'actes reials

² Publicada per Edicions 62, Barcelona, 1987, 236 pàgs.

³ A la revista AUSA 99, Vic, 2014, pp. 329-342.

sobre la vila i el seu castell. Els apèndixs documentals es complementen amb una llista que resumeix i llista els noms i cognoms de les persones que declaren en el capbreu de 1390.

En definitiva, i amb una minuciositat digna d'elogi, els autors, amb la informació arxivística que s'aporta completada amb informació i nombroses làmines dels s. XIX i XX sobre antigues restes arqueològiques del castell, descriuen la construcció i ens presenten una imatge de com seria la fortalesa i el seu entorn en el moment, sense dubte, en el que assolí la seva màxima importància estratègica en el procés de conquesta i consolidació territorial cristiana de l'antic Comtat de Barcelona.

JOSEP SERRANO DAURA
Universitat Internacional de Catalunya
jserrano@uic.es
ORCID ID.: 0000-0002-3876-6365

¶